

Opetus ja kulttuuriministeriölle

Lausunto

**Tekijänoikeustoimikunnan mietintö
Ratkaisuja digiajan haasteisiin
Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:2**

Suomen Näyttelijäliitto – Finlands Skådespelarförbund ry. on itsenäinen yli 1800 suomalaista ammattinäyttelijää edustava ammatti- ja kulttuurialan liitto. Liiton jäsenet työskentelevät pääosin teattereissa, elokuvissa, tv:ssä ja radiossa sekä soveltavan näyttelijäntyön tehtävissä.

Liitto edustaa näyttelijöitä tekijänoikeusasioissa.

Kiitämme mahdollisuudesta lausua asiassa.

Yleistä tekijänoikeustoimikunnasta

Näyttelijät eivät ole olleet edustettuna tämän mietinnön tehneessä tekijänoikeustoimikunnassa eivätkä edellisessä tekijänoikeustoimikunnassa. Eikä näyttelijöitä ole kuultu tekijänoikeustoimikunnan työskentelyn aikana. Näyttelijät eivät siis ole voineet vaikuttaa tekijänoikeustoimikuntaan käsiteltäväksi tuleviin asioihin eivätkä tehtyihin lakimuutosehdotuksiin.

Pidämme kyseenalaisena, että tekijänoikeustoimikunta on käytännössä itse saanut määritellä tehtävänsä. Sen tehtävälistalle on luonnollisesti valikoitunut asioita, jotka edistävät siellä edustettuna olevien tahojen intressejä.

Toivomme, että jatkossa tekijänoikeusasioita valmisteltaisiin huomattavasti laajempien keskustelujen pohjalta siten, että muillakin kuin teollisuuden edustajilla olisi mahdollisuus ministeriön suojissa valmistella toivomiaan lakiehdotuksia.

Huomionarvoista on sekin, että fiktiivisen av-tuotannon (tv-draama ja elokuvat), osalta ainoat tekijänoikeustoimikunnassa edustettuna olleet tekijänoikeustahot olivat kuvaajat ja leikkaajat ja osin ohjaajat. Edes tuottajat eivät olleet edustettuna toimikunnassa, vaikka sisältöjen käyttäjät mm. operaattorit ja tv-yhtiöt ja koko viestintäsektori oli toimikunnassa vahvasti edustettuna.

Ehdotus tekijänoikeuslain 25 g §:n muuttamiseksi

Tekijänoikeustoimikunta ehdottaa tekijänoikeuslain 23 g §:n muuttamista niin, että lähettäjäyritykset ja lehtikustantajat voisivat sopia sopimuslisenssillä tekijöitä, esittäviä taiteilijoita ja tuottajia edustavien järjestöjen kanssa arkistoituihin tv- ja radio-ohjelmiin sekä sanoma- ja aikakauslehtiin sisältyvien teosten uudelleen välittämisestä. Tv- ja radio-ohjelmien osalta säännös koskisi ennen 1.1.2002 lähetettyjä ohjelmia ja lehtikustantajien osalta ennen 1.1.1999 julkaistuja teoksia. Tekijälle jäisi oikeus kieltää teoksensa käyttö.

Ehdotuksen tarkoitus jää perusteluista huolimatta melko epäselväksi. Selvää on, että se on televisioyhtiöiden ja lehtikustantajien tilaama ja sillä helpotettaisiin lähettäjäyritysten mahdollisuuksia hyödyntää arkistoja ja ulkoistettaisiin sopimushallinnointia ja kustannuksia tekijöitä edustaville tekijänoikeusjärjestöille. Hyvä, että perusteluissa todetaan, että ”hyödynnettävän aineiston tulisi olla luonteeltaan yhteiskunnallisesti, kulttuurisesti, dokumentaarisesti, historiallisesti tai vastaavalla tavalla merkittävää tai arvokasta”. Lähettäjäyritykset saattavat kuitenkin lukea kaikki taloudellisesti hyödynnettävissä olevan materiaalin kyseiseen määritelmään kuuluvaksi.

Ehdotetut aikarajat ovat melko keinotekoiset, mutta pidämme hyvänä, että valitut vuosiluvut ovat vähintään kymmenen vuotta nykyhetkestä. Se, että nyt pykälän aikarajaa mahdollisesti siirretään, ei saa mielestämme tarkoittaa sitä, että aikarajaa tullaan taas jonkin ajan kuluttua käyttäjien pyynnöstä siirtämään.

Sopimuslisenssi olisi käyttökelpoinen ratkaisu teosten käyttäjien kannalta. Oikeudenhaltijoiden näkökulmasta primäärikäytön osalta suora sopiminen on aina ensisijainen. Sopimuslisenssin käyttö pitäisi rajata vain sekundäärisiin käyttötapoihin. Näin voitaisiin turvata aidot markkinaehtoiset ratkaisut.

Ehdotuksessa arkistoja koskevan sopimuslisenssi laajenisi koskemaan kaikenlaista välittämistä, myös mm. tietoverkossa. Kaikenlainen teosten välittäminen on siirtymässä verkkoon ja moni perinteinen fyysisiin teoskappaleisiin perustuva liiketoiminta tulee vähenemään. Nykyisin vanhat tv-sarjat tai lasten piirretyt ostetaan dvd-kappaleina, jatkossa kauppaa käydään mahdollisesti vain verkossa. Nykyinen televisiokin on siirtymässä yhä enemmän verkkoon ja sitä kautta on-demand-tyyppiseksi palveluksi. Nämä ovat kaikki primäärikäyttöä, josta tulee sopia suoraan tekijänoikeudenhaltijan kanssa. Onkin tärkeää, että ehdotuksella ei ole tarkoitus puuttua osapuolten sopimusvapauteen.

Ehdotuksella laajennettaisiin nykyisen arkistopykälän soveltamisalaa koskemaan myös lähettäjäyrityksen tilaamia radio ja televisio-ohjelmia. Mielestämme se ei ole hyvä eikä edes tarpeellinen laajennus voimassaolevaan arkistopykälään. Suomessa av-tuotantojen, erityisesti tv-draaman ja elokuvan primäärimarkkinat ovat todella pienet. Tv-draamaa ja elokuvia voi myydä käytännössä vain muutamalle kotimaiselle tv-kanavalle. Tuotantoyhtiöiden mahdollisuudet hankkia rahoitusta toiminnalleen, tuotannolle ja tuotantojen kehittelylle, ovat riippuvaiset näistä primäärimarkkinoista, myös vanhojen ohjelmien osalta. Sopimuslisenssijärjestelmä

saattaisi heikentää tuottajien itsenäistä neuvotteluasemaa, koska sopimuslisensoijärjestelmällä luotaisiin helposti teosten uusintakäytölle massahinnoitteluperusteita, joihin viitattaisiin yksittäisen tuotannon myyntitilanteessa ja jotka eivät välttämättä huomioi yksittäisten tuotantojen käyttöarvoa tai kustannusrakennetta.

Vertailu muiden pohjoismaiden tilanteeseen antaa vajavaisen kuvan. Tosiasiassa muissa pohjoismaissa ainakin fiktiivisten av-teosten osalta sopimuskulttuuri on huomattavasti kehittyneempi kuin Suomessa. Näin ollen niissä uusi arkistoja koskeva sopimuslisensoi täydentää muutenkin hyvin toimivaa sopimusjärjestelmää. Suomessa sopimuskulttuuri on enemmänkin vahvimman oikeutta. Suomessa tällä ehdotuksella lainsäätävä helpottaisi nykyiselläänkin jo vahvimpien osapuolten eli televisioyhtiöiden ja lehtikustantajien asemaa.

Tekijöiden kielto-oikeus on välttämätön. Koska sopimuslisensoi koskisi myös lähettäjäyrityksen tilaamia ohjelmia olisi hyvä, jos tekijöiden ja tuottajien rinnakkainen kielto-oikeus todettaisiin itse lakitekstissä. On sinällään hyvä, että edes perusteluissa on nimenomaisesti todettu, että ”kielto-oikeus kuuluu tekijän lisäksi myös sille, jolle hänen taloudelliset oikeutensa ovat siirtyneet”.

Kielto-oikeuden käyttämisen edellytyksenä olisi perusteluiden mukaan, että tekijä yksilöi teoksen, johon kielto-oikeutensa perustaa. Tämä tarkoittaa merkittävää aktiivisuus- ja valvontavastuuta tekijälle itselleen. Tai ainakin se siirtää tiedottamisriskin ja korvausriskin lähettäjäyritykseltä ja lehtikustantajalta tekijänoikeusjärjestöille.

Ehdotus tekijänoikeuslain 56 g §:n muuttamiseksi

Tekijänoikeustoimikunta ehdottaa, että tekijänoikeuslain 56 g §:ää muutettaisiin niin, että tuomioistuin voisi määrätä oikeudenhaltijan vaatimuksesta teleoperaattoria (verkkoyhteyden tarjoajaa) estämään asiakkailtaan pääsyn tietyille verkkosivulle, jonka tarkoituksena on tekijänoikeudella suojatun aineiston saattaminen yleisön saataviin ilman oikeudenhaltijan suostumusta, jollei sitä voida pitää kohtuuttomana ottaen huomioon aineistoa yleisön saataviin saattavan henkilön, välittäjän ja tekijän oikeudet.

Ehdotetulla muutoksella voitaisiin toimikunnan arvion mukaan vähentää luvattoman verkkojakelun kielteisiä vaikutuksia oikeudenhaltijoille ja myös kuluttajille ja ohjata heitä käyttämään laillisia palveluja.

Näyttelijäliitto pitää tärkeänä, että lailliset markkinat pääsevät kehittymään. Piratismiin torjunnassa tulee keskittyä ensisijaisesti niiden tahojen toiminnan estämiseen, jotka hyötyvät taloudellisesti toisten sisällön avulla, toimivat tahallaan tai vahingoittamistarkoituksessa. On kuitenkin tärkeää, että tuomioistuimelle jää harkintavalta seurauksen kohtuullisuuden osalta.

Verkkotallennuspalveluiden tekijänoikeudellisia kysymyksiä koskevasta selvityksestä

Toimikunta on arvioinut ns. verkkotallennuspalveluja ja erityisesti sitä, onko näissä palveluissa tapahtuva tv-ohjelmien tallentaminen mahdollista pitää tekijänoikeuslain 12 §:n mukaisena yksityisenä kopiointina vai onko kyse luvanvaraisesta toiminnasta.

Asian selventämiseksi on mietinnön mukaan olemassa neljä vaihtoehtoa 1) yksityisen kopioinnin rajoitussäännöksen täsmentäminen ja kopioinnin korvaaminen hyvitysmaksun tuotolla, 2) suora lisensiointi, 3) kollektiivinen lisensiointi, tai 4) sopimuslissenssisäännös. Koska asiaa voidaan edistää myös sopimuskäytännön kautta, toimikunta ei ehdota lainmuutosta.

Verkkotallennuspalveluita tarjoavat toimijat ovat jo jonkin aikaa käyttäneet liiketoiminnassaan luvatta ja ilmaiseksi toisten tekemää sisältöä. Mikäli asiaa ei pikaisesti saada ratkaistua sopimalla, tulee lainsäätäjän ryhtyä toimenpiteisiin. Kuten mietinnössäkkin on todettu, tällä hetkellä tilanne on kestävä: ”mitkään oikeudenhaltijat – tekijät, esiintyjät, tuottajat tai tv-yhtiöt eivät saa tästä liiketoiminnasta tekijänoikeuskorvauksia”.

Näyttelijäliiton mielestä asia pitäisi ratkaista tekijänoikeuslain pääperiaatteiden mukaisesti sopimalla oikeudenhaltijoiden kanssa joko suoraan tai joiltain osin kollektiivihallinnolla. Ellei tilanne muuten ratkea, sopimuslissenssi saattaisi mahdollisesti olla soveltuva ratkaisu ainakin nykyisten verkkotallennuspalvelumuotojen osalta, koska niissä on käytännössä kyseessä lähinnä edelleen lähettämisen ja on-demand välittämisen yhdistelmä: tv-kanavien ohjelmisto on käytännössä kokonaisuudessaan saatavissa asiakkaan haluamana aikana ja paikassa.

Verkkotallennuspalvelu ei kuulu missään muodossaan yksityisen kopioinnin piiriin eikä sitä saa myöskään lainsäätäjän toimin määrittellä yksityisen kopioinnin piiriin kuuluvaksi.

Lopuksi

Toivomme jatkossa parempaa mahdollisuutta osallistua keskusteluihin jo tekijänoikeuslain muutosten valmisteluvaiheessa yhdenvertaisesti muiden tekijänoikeudenhaltijoiden kanssa.

Helsingissä 12.3.2012

SUOMEN NÄYTTÉLIJÄLIITTO – FINLANDS SKÅDESPELARFÖRBUND RY.

Elina Mäntylä
toiminnanjohtaja

